

Prologus

Cum doctor siue predicator euangelicus sapientibus et insipientibus debitor sit, saluatore demandante eidem predicare euangelium omni creature; sedula diligentia studere debet ut sciat omnes instruere doctrinaliter et ammonere efficaciter, non solum in predicatione declamatoria, sed in collatione familiari et mutua, prout hortatur Ecclesiasticus hortatur 37. Cum uiro irreligioso tracta de sanctitate, et cum iniusto de iusticia, et sic de aliis que ibi enumerat. Et hoc exemplo saluatoris, qui non solum predicabat publice in ciuitatibus et synagogis sed etiam in mensis, parabolas et uerba uite frequenter auditoribus proponebat Luce 7. Symon habeo aliquid tibi dicere. Similiter exemplo beati Pauli prime Corinth. primo. Sermo meus et predicatio mea non impersuasibilibus humane sapientie uerbis, predicatio scilicet publica et sermo priuatus ait glossa. Et Actuum primo ait idem: Docerem uos per domos et publice id est priuatim et communiter testificans et cetera. Frequenter enim collatio familiaris et mutua efficacior est ad instruendum quam predicatio publica uel lectio, prout ait Gregorius super euangelis libro secundo omelia secunda: Collationis inquit uox corda torpentia excitat plusquam lectionis, et quasi quadam manu sollicitudinis ut euigilent scilicet audientes pulsat. Et ideo predicator euangelicus etiam in priuata collatione uerba uite iugiter proponat pro loco et tempore etiam in mensa, ut alimenta corporis ministrantibus, ipse alimenta etiam uite dispenset. Ciuile enim est et sacris consentaneum literis aut omnino silere in mensa ut audiant ad profectum aut unde proficiant alii, aut sine culpa letentur, aut doctum proferre sermonem. Siquidem et inter comedentes dominus parabolas miscuit. Prout dicitur in policato libro 8. capitulo ix.: Si enim Dyogenes et alii cinici hoc est alii philosophi peritissimi, et dicuntur cinimici a cines cinis qui est animal uelocissimum, multum obuios monuerunt, prout ait Seneca xxx. epistola et Ieronimus contra Iouinianum loquens de Dyogene inquit: Quod habitauit in portarum uestibulis et in portibus ciuitatum usque proficiens, imo et transeuntium aut abigens id est fugans uel seperans aut notans uicia que mores fedabant. Multo magis diuinus predicator debet singulos monere et utiliter cum illis conferre // ut quilibet ex sua collatione amplius illuminetur et melioretur. Quia ut ait Seneca epistola x.: Qui ad philosophum uenit quotidie aliquid boni secum defert, aut sanior domi redit aut sanabilior. Et ponit exempla, qui in solem uenerit colorabitur, qui in taberna unguentaria resederit, odorem secum ferunt, sic qui ad philosophum uenerint secum trahere aliquid necesse est. Predicator ergo sicut philosophus celestis uerba sapientie effundat, unde audientes illuminentur sicut a sole, et exempla uite ostendat aspicientibus ut odore uirtutum reficiantur. Sic enim monet beatus Gregorius super euangelis libro ii. omelia xvii.: Cum quemlibet lubricum uidemus ammonendus est ut coniugio studeat frenare iniquitatem suam. Cum coniugatum uidemus ammonendus est quod sic exerceat curam seculi ne postponat amorem dei. Cum clericum uidemus ammonendus est ut sic uiuat ut uite exemplum secularibus prebeat. Cum monachum uidemus ammonendus est ut reuerentiam habitus sui in actu in locutione in cogitatione semper circumspiciat, et ea que mundi sunt deserat. Et quod ostendit humanis oculis in habitu, ante Dei oculos moribus pretendat. Iste sanctus est ammoneatur ut crescat. Iste iniquus est ammoneatur ut se

corrigeat, ut quisquis se ad sacerdotem iunxerit sale sermonis eius conditus recedat, ad Collocenses iiii. Sermo uester semper in gratia sale sit sale conditus, ut sciatis quomodo oporteat uos unicuique respondere. Iste enim est fructus philosophie uere, ut enim dicitur in libro de deo Socratis: Aristippus respondit cuidam tyranno interroganti quid illi philosophie studium tam impensum profuisset; ut cum omnibus inquit hominibus secure et intrepide fabularer et uere. Iste enim uere est philosophie fructus, scire loqui ordinabiliter, decenter et utiliter cum omnibus hominibus secundum dignitates graduum, quantitates eratum, qualitates statuum, conditiones ministeriorum et officiorum scilicet loqui cum regibus prout decet alloqui. Et secundum hos modos apostoli docuerunt populum dei nunc dominos nunc seruos, nunc patres nunc filios, nunc sponsos nunc sponsas, nunc senes nunc iuuenes, nunc diuites nunc pauperes ad Ephes. ii: Viri diligite uxores et cetera. Et vi.: Filii obedite parentibus. Et similiter sequitur: Serui obedite dominis. Et similiter beatus petrus prime petri primo Serui subditi estote in omni timore dominis. Et sequitur ibi in tercio capitulo: Mulieres subdite sint uiris suis. Similiter beatus iohannes prime Iohannis secundo. Scribo et uobis patres, scribo et uobis adolescentes, scribo et uobis // infantes et cetera. Et non solum apostoli et sancti doctores sic distinctis modis docuerunt homines, sed etiam philosophi gentiles prout narrat Trogius Pompeius de Pytagora libro secundo. Et Polycratus ibidem libro vii. capitulo iiii. qui cum audisset cratoniorum urbem omnino resolutam et uirtutis opera indigentem illuc uenit et matronarum seperatarum a uiris doctrinam, et puerorum a parentibus frequenter habuit et docebat. Nunc has pudicitiam et obsequium in uiros, nunc illos modestiam et literarum studium, et inter hec uelut genitricem uirtutum frugalitatem omnibus, et sic assiduitate disputationum ad frugem melioris uite populum reuocauit. Unde uersus descripsi mores hominum iuuenumque senumque. Et qualiter serui despiciunt dominos. Quid meretrix quid leno dolis confingat auarus. Hec quicumque legis sic puto tutus eris. Hi uersus scripti erant in epitaphio therencii. Exemplo ergo saluatoris et apostolorum eius et sanctorum eius doctorum et etiam gentiliu philosophorum, euangelicus predicator ut dictum est ordinabiliter et distincte utiliter et ex propriis omnes moneat, tam in publica predicatione quam in priuata collatione. Et sicut prouidus explorator debet considerare status eorum et mores et consuetudines cum quibus confert, et prout uiderit expedire saluti eorum sermones utiles proponere, et eos efficaciter exhortari. Quia ut ait quidam sapiens cum orator non aliter nisi orando probetur, philosophus non minus tacendo pro tempore quam loquendo pro tempore philosophatur. Est enim tempus tacendi et tempus loquendi, Eccli. iii. et ideo ait prius tacendi et postea loquendi, eo quod ille ueraciter loqui nouit qui prius bene tacere didicit, et quasi quoddam nutrimentum uerbi est censura silentii ait Gregorius super Ezechielem libro primo omelia xi. Ubi enim non est auditus non effundas sermonem Ecclesiastici. xxxii. Et nolite sanctum dare canibus Math vii. et primo libro saturnalium dicitur quod socrates grecus orator cum in conuiuio a sodalibus hortaretur ut aliquid in medio proponeret de fonte eloquentie inquit. Que presens locus et tempus exigit ego non calleo, que ego calleo nec loco presenti sunt apta, nec tempori, ideo ibidem sequitur. Nihil tam cognatum philosophie quam locis et temporibus aptare sermones, personas que aderunt in estimatione inuiolata moderari in medium uocatas. Alios enim reuocant exempla uirtutum, alios beneficiorum, nonnullos modestie, et qui aliter agebant sepe auditis talibus ad emendationem uenient. Hec ille. // Regula ergo discretionis moderante prout uiderit expedire pro loco et tempore proponat predicator diuinus uerba edificatoria implens illud Eccli. xxi.: Verba prudentie statera ponderantur. Ut enim ait

sanctus Augustinus libro confessionum vi. Sermo est uas ex sententia cibi sapientia et stulticia, cibi utiles et inutiles, qui uerbis ornatis uel inornatis, sicut uasis urbanis uel rusticanis subministrantur. Ut ergo prouidus dapifer cibos sapientie in uerbis ornatis debet predicator ministrare. Favus enim mellis uerba composita dulcedo anime suauitas mentis, Prouerb. xv. Et proinde debet predicator siue doctor dimittere materiam de qua loquitur, si intellexerit aliam magis utilem esse illis quibus loquitur, uel si uiderit superuenire alios quibus magis competit alia materia. Exemplo Xenocratis qui ommissa materia quam tractabat transtulit se ad aliam materiam, propter uicia superuenientis inuehendo contra illa, prout narrat Valerius libro vi. capitulo ultimo ubi ait: perdit luxurie Athenis adolescens polemius, neque illecebris tantummodo sed etiam ipsa infamia gaudens, cum e conuiuio non post occasum solis, sed post ortum surrexisset, domumque rediens, Xenocratis philosophi patentem ianuam uidisset, unio granis ungentis suauibus dilibutus, fortis capite redimito, perlucida ueste amictus, refertam turba doctorum hominum eius scolam intrauit, nec contentus tam deformi introitu consedit ut clarissimum eloquium et tam prudentissima precepta temulentie lasciuiis eluderet, orta demum ut par erat omni indignatione Xenocratis multum in eodem habitu conticuit, ommissaque re quaque disserebat de modestia et temperantia loqui cepit. Cuius grauitatem sermonis coactus respicere polemius, primo coronam detractam capiti proiecit, paulopost brachium inter pallium reduxit, procedente tempore oris conuiuialis hylaritatem deposuit, ad ultimum totam luxuriam exiit, unius quoque orationis saluberrima medicina sanatus, ex infami ganeone maximus philosophus euasit, peregrinatus est, huius animus in nequicia non habitauit. Hec ille. Et de hoc Seneca epistola lvii.: Consimili modo debet predicator uidens aliam materiam esse utiliore auditoribus se ad illam transferre prout utilitas exigit. Et quia non omnibus predicatoribus uacat inspicere et perscrutari multa uolumina predictorum doctorum, colligimus in hoc tractatu qui potest dici summa collectionum siue communiuolium, quedam generalia ad instructionem hominum secundum ueritatem eorum statuum. Et hoc non solum de libris diuinorum doctorum, sed ex libris // gentilium philosophorum. Exemplo apostoli qui introduxit dicta eorum sicut illud: Colloquia praua mores bonos corrumpunt, primi ad Corinth. vi. quod fuit dictum meandri. Et illud ad Titum primo: Cretenses semper mendaces, male bestie, uentris pigri, quod dictum est Epunenidis poete. Et illud Actuum xvii.: Genus Dei sumus, quod est clausula uersus eroya, ut ait Ieronimus epistola lx. Et exemplo beati Ieronimi qui introduxit multa dicta gentilium contra Iovinianum, et in epistolis suis similiter. Et exemplo beati Augustini qui introduxit talia multa in libris de ciuitate dei, et etiam in aliis libris et epistolis. Ut enim ait idem secundo de doctrina Christiana ante finem, quod sicut populus Israhel uasa et ornamenta aurea et argentea et uestes abstulit de Egipto, que uendicauit ad meliorem usum, sic liberales disciplinas usui ueritatis aptas, et quedam morum precepta continentes, possunt accipere fideles ad ueritatis attestationem, sicut exemplificat ibi Augustinus de doctoribus sacris, qui fuerunt in sapientia secularium philosophorum, et protulerunt ex eorum doctrinis multa utilia ecclesiastica et refutauerunt supersticiosa figmenta. Non ergo propter insufficientiam sacre scripture, in qua quicquid homo extra didicerit si noxium est damnatur, si est utile munitur, ut ait ibidem Augustinus. Sed propter honorem ueritatis et efficaciorum a testationem ipsis auditoribus et preconium diuine bonitatis, que eis ueritatem reuelauit, ut ait apostolus ad Romanos primo. Deus enim reuelauit illis dicta ueritatis, ex libris eorum licite possunt assumi, ut ait Cassiodorus libro de distinctione scripturarum, loquens de libris Origenis, quod succos

saluberrimos caute et sapienter sumere debemus, ne pariter uenenum perfidie sorbeamus, ubi introducit dictum Virgilii, qui cum legeret Ennium, a quodam requisitus quid ageret, respondit: aurum in stercore quero, scilicet ueritatem in tam uili libro. Omissis ergo supersticionibus predictorum que sunt uere dicta ab eis, sanctorum auctoritatibus hic adiungantur, et si narrantur aliquando dubia intelligantur ut ab eis sunt narrata, non ut assertione affirmata, ut autem autoritates que introducuntur sint magis certe, et libri et capitula distincte nominentur. Et ut si qui dignentur ista puerilia et rudia respicere, inuenire possint plura de materiis de quibus hic sunt autoritates in libris prenominate et capitulis. // Quasi enim soliditas auctoritatem est certitudo capitulorum et librorum. Et econtrario uage uel uacie auctoritates minusque solide uidentur et minus efficaces contra uolentes resistere uel contradicere. Et quia aliter sunt ammonendi uiri literati, aliter illiterati, aliter seculares, aliter religiosi, sicut facit Gregorius in pastoralibus per totum, et sicut ait idem esse faciendum moralium xxx. super illud Iob xxxviii: Quis dedit Gallo intelligentia, ideo secundum distinctionem graduum, statuum, et officiorum distingui potest hec collatio siue tractatus. Sunt enim seculares siue layci, et sunt literati siue clerici, et sunt morales id est scolastici siue philosophi, et sunt religiosi siue monastici. Et quia ex premissis consistit respublica ciuili que est quasi quoddam corpus compaginatum ex membris, quorum membrorum est connexio ad inuicem multimoda. Ideo hec collatio in septem partes seu particulas diuiditur seu distinguitur. Prima pars est de constitutione reipublice et membris suis, et instructione et informatione personarum que sunt membra eius sigilatim et absolute sicut principis qui est ad modum capitis, et sic de aliis. Secunda pars est de connexionem membrorum predictorum scilicet principis ad subditos et econuerso, et sic de aliis, et de eorum instructione ex personis quibuslibet. Tercia pars est de ammonitione hominum quantum ad ea que sunt communia omnibus, qualia sunt differentie etatis scilicet puericia, senectus, paupertas, opulentia et sic de aliis. Et hee tres partes sunt specialiter de ammonitione laycorum. Quarta pars est de ammonitione uirorum ecclesiasticorum secundum differentias statuum eorundem et graduum. Quinta pars est de ammonitione scolasticorum siue philosophorum philosophantium. Sexta pars est de ammonitione religiosorum siue monasticorum. Septima pars est de ammonitione omnium et de morte ut sint parati erga mortem et de partibus sibi spectantibus ad illam. Sequitur distinctio prima prime partis.